

**UNIVERSITATEA DE ȘTIINȚE AGRICOLE ȘI MEDICINĂ
VETERINARĂ „ION IONESCU DE LA BRAD” IAȘI
FACULTATEA DE AGRICULTURĂ
DOMENIUL DE DOCTORAT: AGRONOMIE
SPECIALIZAREA: MANAGEMENT ȘI MARKETING ÎN AGRICULTURĂ**

**Doctorand,
CLAUDIA SAULEA (IORDACHE)**

TEZĂ DE DOCTORAT

**CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC,
PROF. UNIV. DR. ION - VALERIU CIUREA**

IAȘI, 2011

**UNIVERSITATEA DE ȘTIINȚE AGRICOLE ȘI MEDICINĂ
VETERINARĂ „ION IONESCU DE LA BRAD” IAȘI
FACULTATEA DE AGRICULTURĂ
DOMENIUL DE DOCTORAT: AGRONOMIE
SPECIALIZAREA: MANAGEMENT ȘI MARKETING ÎN AGRICULTURĂ**

EC. CLAUDIA SAULEA (IORDACHE)

TEZĂ DE DOCTORAT

**STUDII PRIVIND STRATEGIILE DE DEZVOLTARE
RURALĂ DURABILĂ ÎN ZONA MONTANĂ
A JUDEȚULUI NEAMȚ**

**CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC,
PROF. UNIV. DR. ION - VALERIU CIUREA**

IAȘI, 2011

REZUMAT

Spațiul rural românesc constituie componenta predominantă a arealului geografic al României, reprezentând peste 90% din întinderea geografică a țării. Din aceste considerente, strategiile și politicile cu caracter economic și social, la nivel național, trebuie să cuprindă în mod obiectiv și preponderent și spațiul rural, cu ansamblul componentelor care-l definesc.

În precizarea politicilor rurale trebuie să se pornească de la ideea că agricultura, ca principală ramură economică a spațiului rural nu este numai producătoare de marfă și profit, ci este și un mod de viață, iar spațiul rural nu este numai un spațiu de producție, ci este, în același timp, un spațiu social și cultural, cu implicații complexe asupra stării de ansamblu a unei națiuni.

Zona montană a Carpaților Orientali și în special zona montană a județului Neamț prezintă numeroase particularități de ruralitate insuficient cercetate.

Neglijarea acestei zone în ultima jumătate a secolului al XX-lea și transformările profunde de ordin economic și social, petrecute după anul 1990 impun studii menite să revigoreze economic această zonă și să-i asigure o dezvoltare durabilă.

Cercetarea întreprinsă, prin tema tezei de doctorat, *are ca principal scop fundamentarea unor strategii menite să asigure dezvoltarea rurală durabilă a zonei montane a județului Neamț.*

Obiectivele urmărite în cadrul temei de cercetare au următorul conținut:

- a) Fundamentarea teoretică a conceptelor de spațiu rural și dezvoltare rurală durabilă care să îmbine specificitatea ruralului românesc cu criteriile care definesc spațiul rural în țările din Uniunea Europeană.
- b) Prezentarea stadiului cercetărilor din România și pe plan mondial care se referă la strategiile de dezvoltare rurală durabilă.
- c) Caracterizarea cadrului natural și social al județului Neamț.
- d) Studiul diagnostic al agriculturii județului Neamț.
- e) Analiza resurselor și a factorilor dezvoltării rurale a județului.
- f) Efectuarea unui studiu de caz privind strategia de dezvoltare rurală durabilă în comuna Vânători – Neamț.

Teza de doctorat este structurată în șapte capitole, la care se adaugă un set de 160 titluri bibliografice.

Primul capitol al tezei este intitulat *„Aspecte teoretice și stadiul cercetărilor privind spațiul rural, dezvoltarea rurală și strategiile de dezvoltare rurală durabilă”*.

În prima parte au fost analizate diferite definiții ale spațiului rural, prezentând diferențele modului de interpretare a acestui concept, respectiv cel definit de Recomandarea 1296/1996 a Consiliului Europei cu privire la *„Carta europeană a spațiului rural”* și definiția acceptată de România. Autorul apreciază că diferențele de ordin istoric între Vestul Europei și România privind dezvoltarea spațiului rural determină ca România să nu includă în spațiul rural și orașele de dimensiuni mai mici, dar care, prin număr de locuitori și specificul activității nu sunt specifice ruralului românesc. Tot în această parte este prezentată structura spațiului rural în care sunt descrise particularitățile, diferitele tipuri de spațiu rural românesc în funcție de situarea geografică și poziția față de aglomerările urbane.

Partea a doua a capitolului este rezervată conceptului de dezvoltare rurală. Sunt prezentate fundamentele teoretice ale dezvoltării rurale, particularitățile acestei dezvoltări, precum și principiile după care se guvernează. Capitolul se încheie cu problematica dezvoltării durabile, începând cu aspectele conceptuale privind durabilitatea și dezvoltarea și încheind cu condițiile și cerințele de realizare a dezvoltării rurale durabile.

Capitolul II are drept conținut *„Scopul cercetării, obiectivele urmărite și metodologia de cercetare”*.

La început este prezentat scopul principal al cercetării, reprezentat de tema tezei de doctorat, precum și obiectivele specifice urmărite.

S-a considerat oportună stabilirea unei metodologii coerente de analiză a spațiului rural, respectiv definirea terminologiei specifice și a unor indicatori care cuantifică starea, caracteristicile și potențialul socio-economic. Au fost stabiliți indicatorii reprezentativi care reflectă starea, caracteristicile și potențialul socio-economic al localităților rurale.

Pentru studiul spațiului rural din zona montană a județului Neamț au fost utilizate 3 metode de cercetare cu caracter specific: analiza economică dinamică, deductivă și cantitativă, analiza SWOT și ancheta economico-socială sau cercetarea participativă care presupune culegerea informațiilor din teritoriu, utilizând ca tehnică de cercetare „chestionarul”. Ca sursă de informații au fost utilizate documente cu caracter statistic existente la Direcția Regională de Statistică și DADR Neamț, buletinele unor lucrări științifice de specialitate interne și internaționale, diferite cărți și tratate în domeniul temei tezei de doctorat, precum și unele date existente la primăriile din zonă. O bună parte din baza informațională a fost obținută prin investigații directe, pe teren. Pentru prelucrarea datelor au fost utilizate procedeele: comparația, analiza indicatorilor și indicilor specifici, monografia, procedeul grafic. Cercetarea a vizat

aspecte ale județului Neamț și a zonei montane a acestuia, iar studiul de caz a fost localizat la nivelul comunei Vânători- Neamț.

În **Capitolul III** intitulat „*Caracterizarea cadrului natural și social al județului Neamț*”, în prima parte sunt prezentate aspecte care vizează amplasarea geografică, lungimea hotarelor, suprafața și organizarea administrativă.

Județul Neamț este amplasat în partea central-estică a României ocupând o parte a versantului estic al Carpaților Orientali. Lungimea hotarelor este de 543 km, iar suprafața totală este de 589.612 ha, din care aproape jumătate este ocupată cu păduri. În continuare sunt descrise aspectele cu caracter natural. În ce privește relieful, acesta este dispus în trepte, cu înălțimi ce descresc de la vest spre est – 1900 m în vârful Toaca din muntele Ceahlău și 180 m în Lunca Siretului.

Rețeaua hidrografică a județului este alohtonă în proporție de 90%, râurile care își au izvoarele pe acest teritoriu deținând o pondere mică în volumul general al scurgerii în raport cu debitul principalelor râuri (Siretul, Moldova, Bistrița).

Clima este temperat-continentală cu particularități specifice părții de est a țării. Temperaturile medii anuale cresc progresiv de la vest către est, din zona montană spre regiunea dealurilor subcarpatice și de podiș având medii cuprinse între 7 °C – 11 °C. Precipitațiile au valori medii variabile: 700 mm la Ceahlău și 529 mm la Roman.

Solurile fac parte din seria tipică provinciei montane (brun-podzolice). În zona colinară apar pe suprafețe mai mici cernoziomuri levigate, iar în lunci solurile iluviale, lăcoviști și aluviuni.

Vegetația aparține în cea mai mare parte etajului forestier și într-o mai mică măsură silvostepii care pătrunde pe valea Siretului. În partea finală a capitolului este prezentat cadrul social.

Populația totală a județului (la 01.01.2010) era de 563.392 persoane, din care 49,2% - bărbați și 50,8% femei. În perioada 2002-2009 s-a înregistrat un proces de scădere a populației cu 0,19%, proces care s-a accentuat în ultimul an. Tendința cea mai mare de scădere a numărului de locuitori s-a înregistrat în mediul rural cu 1.223 persoane, în special datorită plecărilor în țările din vestul Europei.

Capitolul IV are ca obiect „*Studiul diagnostic al agriculturii județului Neamț*”.

Capitolul cuprinde analiza suprafețelor agricole pe județ și comune, modul de organizare al agriculturii, suprafețele cultivate cu principalele culturi, pe județ și categorii de unități, dezvoltarea creșterii animalelor.

Din suprafața totală a județului, suprafața agricolă deține 282.590 ha (47,9%). Pășunile și fânețele ocupă împreună 39% din suprafață. De menționat este faptul că deși județul are condiții favorabile, pomicultura este slab reprezentată (0,6% din suprafața agricolă). Structura culturilor

arată că cerealele pentru boabe ocupă o suprafață de 62% din suprafața cultivată. Două treimi din această suprafață este ocupată cu porumb. Restul suprafețelor sunt ocupate în special de culturi furajere, precum și cu cartofi și legume. În ce privește efectivele de animale, în județ se cresc peste 80.000 capete bovine, peste 120.000 capete porcine, aproape 208.000 capete ovine și peste 1,3 milioane păsări. Analiza pe o perioadă de 8 ani (2001-2009) arată că la toate speciile s-au înregistrat creșteri ale efectivelor, mai mari la caprine (cu 194,8%) și la păsări (cu 21,8%).

Din punct de vedere structural, dimensiunea comunelor variază de la peste 20 mii hectare (Tarcău și Borca) la 2.014 ha – comuna Săvinești. Nu există o concordanță între mărimea comunei și mărimea suprafeței agricole. Exemplul cel mai elocvent este comuna Tarcău care are cea mai mare suprafață (39.890 ha), dar la care suprafața agricolă este de numai 1.851 ha. Agricultură județului Neamț este slab organizată. Pe ansamblul agriculturii județului sunt constituite 226 societăți cu profil agricol, structurate în 4 tipuri: cultura plantelor; creșterea animalelor, activități mixte, activități de servicii anexe și alte activități. Dintre acestea, ponderea o dețin societățile de cultură a plantelor(55.3%), urmate de cele de creșterea animalelor (12,8%).

Capitolul V, important în economia tezei de doctorat, are drept conținut „*Resursele și factorii dezvoltării rurale în zona montană a județului Neamț*”.

Capitolul are un caracter analitic și tratează aspecte privind structura administrativă a zonei montane; fondul funciar; tipologia localităților montane; populația; infrastructura. Criteriile pe baza cărora s-a efectuat diagnoza spațiului rural au fost: *administrativ* (numărul, suprafața și istoricul comunelor); *fizico-geografic* (forme de relief, zone naturale protejate, factori de risc natural); *demografic* (numărul, diversitatea, evoluția, creșterea populației, înnoirea și îmbătrânirea acesteia); *economic* (potențialul agricol, forestier, turistic, industrial, gradul de ocupare a populației etc.); *locuire* (suprafața locuințelor, materiale folosite, vechimea, dotarea); *echiparea tehnică a localităților* (rețele de apă, canalizare, gaze, electrice, telefon și internet, șosele); *sociale* (sănătate, învățământ, comunicare); *ecologice* (apă, aer, sol, păduri).

Zona montană a județului Neamț cuprinde 21 de comune. Are o suprafață de 300.725 ha, reprezentând jumătate din suprafața județului. Pădurile dețin 69% din această suprafață. În profil teritorial, suprafețe mari ocupate cu păduri dețin comunele Tarcău – 37.339 ha; Pipirig – 14.619 ha; Borca – 13.880 ha și Tazlău – 13.610 ha. Fiind o zonă cu specific montan, terenul arabil ocupă o suprafață redusă – 15,5% din suprafața agricolă. Ponderea o dețin pajiștile naturale – 84%. În ce privește tipologia satelor, există câteva cu caracter „*risipit*”- Agapia, Ceahlău, Hangu, majoritatea fiind de tip „*răsfirat*”, de-a lungul văilor: Pipirig, Borca, Bicazu Ardelean, Tarcău, Tașca etc.

Populația arealului studiat este de 105.061 persoane, din care 50,1% bărbați și 49,9% femei. Populația ocupată este de 39.485 persoane, din care 53,9% este ocupată în agricultură.

În ce privește infrastructura, se caracterizează prin șosele prost întreținute, cu mici excepții, toate localitățile sunt electrificate, dispun de televiziune și a început să pătrundă internetul. Utilitățile școlare și sanitare au suferit o degradare din lipsa fondurilor bugetare, la care s-a adăugat penuria de personal calificat. Se constată o migrație a tinerilor către centre care asigură un nivel de școlarizare corespunzător. Rețeaua comercială a cunoscut o dezvoltare spectaculoasă la care se adaugă o revigorare a activităților meșteșugărești (prelucrarea lemnului, a produselor lactate și a pieilor).

Capitolul VI – „*Studiu de caz privind strategia de dezvoltare rurală durabilă în comuna Vânători - Neamț, județul Neamț*” deține pondere în structura lucrării ca importanță și mărime.

În prima parte este prezentat istoricul localității și așezarea geografică.

Relieful comunei este variat, cuprinzând munți cu înălțimi de 1.000 m, precum și dealuri fragmentate de numeroase ape curgătoare.

Din punct de vedere economic, comuna Vânători-Neamț are un caracter mai dezvoltat față de alte așezări rurale din zonă. Pe raza comunei își desfășoară activitatea mai mulți agenți economici care se ocupă cu prelucrarea lemnului (cherestea, dogărit), unități de croitorie, confecții și tricotate, unități de prelucrarea cauciucului, confecții metalice, cultivarea florilor. Pentru completarea veniturilor a început dezvoltarea turismului și agroturismului. Un avantaj este faptul că teritoriul comunei este străbătut de DN15 B – Târgu-Neamț – Poiana Largului și câteva drumuri județene care duc la mănăstirile din zonă.

Comuna dispune de rețele de electricitate și parțial de rețele de apă și gaze.

Principala activitate a locuitorilor (8.713 persoane în 2008), grupați în 3.287 gospodării, este agricultura. Comuna dispune de 4.185 ha teren agricol, exploatat în majoritate de gospodării agricole individuale. Există și 10 exploatații asociative sau comerciale care exploatează 1.704,8 ha.

Terenul arabil deține 33,9% din suprafață, diferența reprezentând-o pajiștile naturale. Plantațiile pomicole dețin o suprafață redusă – 41 ha. La nivelul comunei există 2.094 capete bovine, 4.320 capete ovine, 265 capete cabaline, 1.301 capete porcine și peste 11.500 capete păsări. Se poate aprecia că deși comuna dispune de suprafețe mari de pajiști, dezvoltarea creșterii animalelor este scăzută (42,5 UVM/100 ha – bovine și numai 15,5 UVM/100 ha - ovine).

Suprafața arabilă este ocupată cu culturi de porumb, furaje și cartofi.

Din suprafața totală agricolă, 5.710 ha suferă diferite procese de degradare (eroziune – 28,1%; acidifiere – 29,5%; alunecări – 3,1%; pierderea elementelor nutritive – 34,6%).

Potențialul turistic al comunei este ridicat, prin apropierea de numeroase obiective cu caracter istoric și cultural: Cetatea Neamțului, mănăstirile Neamț, Sihăstria, Secu , la care se adaugă Casa memorială Mihail Sadoveanu, Muzeul etnografic, Rezervația de zimbri etc.

În comună există 7 pensiuni agroturistice cu peste 100 locuri de cazare. În perioada 2007-2009 s-a înregistrat o creștere spectaculoasă a numărului de turiști (+272%).

Numărul de locuințe este de 2.667, existând un trend pozitiv privind construcția de locuințe și creșterea suprafeței locuibile.

La nivelul comunei funcționează o rețea de distribuire a apei potabile (22 km) și o conductă de gaz cu o capacitate de 103 mii m³ anual. Față de alte localități, în perioada 2007-2009 s-a înregistrat o creștere a populației care, la sfârșitul anului 2009 a înregistrat 8.774 locuitori.

Îngrijorătoare este reducerea natalității cu 25% și creșterea mortalității cu 28,6%. Pe această linie se constată reducerea numărului de preșcolari și elevi.

Analiza SWOT efectuată pe diferite componente ale spațiului rural al comunei Vânători-Neamț a scos în evidență următoarele aspecte:

Pentru *agricultură* se constată ca „*puncte slabe*” existența unor factori de degradare a solurilor, lipsa unor tehnologii moderne, necunoașterea efectelor factorilor poluatori asupra sănătății oamenilor. Dintre oportunități au fost identificate: necesitatea asocierii pentru activități zootehnice și posibilitatea accesării fondurilor europene pentru dezvoltarea infrastructurii agricole.

În cazul *silviculturii* menționăm ca „*puncte slabe*”: degradarea antropică produsă prin poluarea aerului, apei și aruncarea deșeurilor. Există numeroase „*puncte tari*” care se referă la existența spațiilor protejate, structura vegetației arboricole și existența unui mediu natural favorabil odihnei și recreerii.

Au fost realizate analize SWOT și pentru alte componente: hidrologie, calitatea aerului, construcțiile gospodărești și monumentele naturale și istorice. Pentru fiecare au fost stabilite „*punctele tari*”, „*punctele slabe*”, „*oportunitățile*” și „*amenințările*”.

În partea finală a capitolului au fost stabilite strategiile pentru dezvoltarea agriculturii, silviculturii, resurselor hidrologice, aerului, utilitățile casnice, construcțiile gospodărești și monumentele istorice și de cult. Pentru fiecare tip de strategie s-au stabilit obiectivele strategice, sursele de finanțare, documentația necesară și rezultatele estimate.

La elaborarea liniilor strategice au fost luate în considerare unele elemente existente la unitățile administrative ale comunei și județului, dar mai ales datele obținute din sondajul pe bază de chestionar efectuat în rândul locuitorilor comunei. Dintre prioritățile pe care locuitorii comunei le au în vedere pentru îmbunătățirea calității vieții acestora menționăm: realizarea unor grupuri de acțiune la nivelul comunei pentru dezvoltarea acesteia; realizarea rețelei de canalizare și extinderea rețelelor de apă potabilă și gaze naturale; valorificarea într-o măsură mai mare a tradițiilor cultural-spirituale, accesarea într-un volum mai mare a fondurilor europene, implicarea, într-o măsură mai ridicată, a liderilor comunei în rezolvarea problemelor cu care se confruntă comunitatea.

Teza de doctorat se încheie cu un capitol ce cuprinde concluziile rezultate din conținutul cercetării și un set de recomandări care sintetizează opțiunile strategice menite să ducă la dezvoltarea rurală durabilă a zonei montane a județului Neamț.